

Institutul pentru
Dezvoltare și
Inițiativă Sociale
"Viitorul"

BULETIN DE POLITICĂ EXTERNĂ AL MOLDOVEI

Numărul 34, AUGUST 2011

CORNEL CIUREA

POLITICA ISTORICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA – O OBSESIE NEREALIZATĂ

TEMA
URMĂTOAREI EDIȚII:

Cum poate fi
susținută diaspora
moldovenească din
Italia?

Politica istorică despre care se vorbește în cazul Poloniei și Ucrainei a fost o constantă a politicii externe a Republicii Moldova. Spre deosebire de cele două state menționate anterior, Republica Moldova n-a reușit să ridice acest gen de politică la rang de politică de stat, ea manifestându-se mai curînd haotic și intermitent, fiind apanajul opoziției și a unei minorități din arcurile guvernamentale. Această incapacitate de a afirma cu tărie politica istorică la nivel oficial poate fi explicată prin faptul că spre deosebire de Ucraina și Polonia care au vizat întotdeauna Rusia drept „pol al râului”, Moldova a identificat întotdeauna doi „băieți răi” – Rusia și România. Acest echilibru al codurilor istorice concurente, sedimentate în mentalul colectiv al moldovenilor, a determinat o politică externă oficială silențioasă și retractilă, care nu s-a încumetat să formuleze tranșant acuzații vecinilor Moldovei.

Buletinul de Politică Externă al Moldovei reprezintă o serie de analize scurte, scrise de experți locali și străini, dedicate celor mai importante subiecte de politică externă, dezvoltărilor majore din Marea Neagră, cooperarea cu organizațiile internaționale și a activităților de menținere a păcii din regiune. Buletinul are scopul să creeze o platformă comună pentru discuții între experți, comentatori, oficiali și diplomați care sunt interesați de perspectivele de integrare europeană a Moldovei. Buletinul mai tinde să ofere diplomaților și analiștilor moldoveni o tribună veritabilă pentru dezbaterile celor mai controversate puncte de vedere care ar putea ajuta Moldova să-și găsească mai ușor calea spre UE.

Politica istorică – o constantă a politicii externe a Republicii Moldova

Aniversarea a 20 de ani de la proclamarea Independenței Republicii Moldova reprezintă un moment de reflecție care ne obligă să

punem în discuție principalele teme ale politicii noastre externe. Una din liniile directoare ale ei a fost politica istorică. Chiar dacă politica istorică nu s-a regăsit în nici un document important de politică externă, nefiind un obiectiv conștient asumat de politicienii aflați la putere, ea s-a manifestat spontan și haotic prin interacțiunile și strategiile diplomatice de conjunctură, fiind un atu prin care Moldova a încercat să-și afirme pe deplin suveranitatea, niciodată, însă, reușind pînă la capăt.

Politica istorică a Republicii Moldova a avut în permanență două direcții de manifestare – Rusia și România. Acest fapt este determinat de existența a două viziuni antagonice în societatea moldovenească – alternativ, Rusia și România au fost privite ca pericole și agresori în raport cu Republica Moldova. La începutul anilor 90, grație mișcării de Renaștere Națională a fost fixat rolul de „băiat rău” al Rusiei, căreia i s-a pus în cîrcă toate crimele și ororile stalinismului, dar și consecințele politicii imperiale ale URSS. Ulterior, la începutul secolului 21, odată cu venirea la putere a PCR, direcția politicii istorice a fost schimbată de la est la vest, România apărînd ca pericol iminent pentru suveranitatea Moldovei, fiind acuzată de imperialism și unionism.

Venirea la putere a AIE I și AIE II n-au schimbat aceste constante ale politicii noastre externe. Relațiile cu România s-au ameliorat simțitor prin semnarea acordurilor cu privire la micul trafic la frontieră și a regimului de frontieră, deschiderea consulatelor la Cahul și Bălți dar și prin acordarea asistenței financiare de către România. Cu toate acestea există niște limite naturale ale acestei apropieri, dictate de constrîngerile politicii istorice – acordul cu privire la regimul de frontieră încă n-a fost ratificat, teza „integrare europeană prin România” a fost abandonată iar asistența financiară întîrzie să vină din cauză că ambele state nu au convenit încă asupra termenilor unui Plan de Acțiuni comun.

Același lucru este valabil și în raport cu Rusia. Refuzul de a participa la parada din 9 mai 2010 de la Moscova a președintelui interimar Mihai Ghimpu, dar și declararea zilei de 28 iunie drept zi de ocupație sovietică, precum și inaugurarea comisiei privind studierea crimelor comunismului au declanșat reacții ostile la Moscova, care a recurs la blocarea exporturilor de vinuri moldovenești. De asemenea, diverși politicieni ruși fac periodic aluzii la pericolele apropierii dintre Moldova și România, ultima declarație aparținînd deputatului Dumei de Stat Serghei Marcov, potrivit căruia „poporul moldovenesc nu va îngenunchea în fața Bucureștiului”. În plus, chestiunea pericolului românesc este abordată în contextul reintegrării țării, Chișinăul fiind pus mereu în fața unei alegeri imaginate între Transnistria și România.

Elementele definiției ale politicii istorice în Republica Moldova

Politica istorică în Republica Moldova nu reprezintă o simplă afirmare a identității poporului moldovenesc pe cale politică și nici promovarea unei istorii politizate prin interminabile dezbateri între istorici promotori ai românismului sau a existenței separate a statului. În consonanță cu Polonia, Ucraina, Georgia, ea reprezintă o politică conștientă, dar difuză de atingere a trei obiective mari – 1) fixarea unui stat mai mare și vecin drept călău, responsabil de suferințele Moldovei și autoasumarea rolului de victimă, 2) identificarea „dușmanilor interni” sau „cozilor de topor” în interiorul țării, care sînt un fel de coloana a cincea și urmează să fie eliminate pe diverse căi, 3) crearea unei imagini pozitive și înălțătoare a poporului moldovenesc în baza unor narațiuni epopeice, care să-l consolideze ca neam.

Spre deosebire de Polonia și Ucraina, care imaginează doar Rusia drept agresor suprem, în prim plan fiind scoase și interpretate corespunzător Holodomorul și Katyn (ceea ce face să se estompeze tragedia din Volyn și operațiunea Vistula), Moldova și-a construit hărțile mentale în funcție de doi „factori iritanți” – Rusia și România. Cel mai bine descriu această contrapunere „războiul sărbătorilor” – 1 decembrie, Ziua Națională a României, este opusă zilei de 2 decembrie, care în opinia PCRM reprezintă ziua constituirii Statului Moldovenesc în 1917, stat care a intrat apoi în componența URSS după o perioadă de „anexare” de către România și opoziția dintre Ziua Victoriei 9 mai, pe de o parte și 9 mai Ziua Europei dar și 28 iunie, Ziua „ocupației Sovietice din 1940”, pe de altă parte. Atît Rusia, cît și România au fost văzute în perioade diferite drept pericole majore pentru statalitatea moldovenească, forțele politice locale întreprinzînd anumite acțiuni de contracare a lor. Printre gesturile care au deranjat cel mai mult Rusia s-au numărat crearea Comisiei pentru studierea victimelor comunismului dar și considerarea perioadei sovietice drept „ocupație”, iar în raport cu România s-a recurs la acțiuni de obstrucționare precum declararea României drept „ultim imperiu din Europa” în 2007 de către președintele Voronin dar și adoptarea Politicii Naționale de Stat în 2003, efectuarea recensămîntului din 2004 și revenirea la cursul de Istorie Integrată, toate aceste acțiuni urmărind știrbirea elementului românesc din Moldova.

Lupta împotriva dușmanilor interni s-a dat, de asemenea, în ambele direcții. „Cozile de topor” ale Rusiei au fost considerați keghebiștii, securiștii, comuniștii și nomenclaturiștii. Cu toate acestea, în Republica Moldova nu s-a reușit adoptarea Legii Lustrăției și nici crearea Institutului Memoriei, după calapodul polonez sau, cel puțin, cel ucrainean. Din această cauză, nici un politician nu a fost sancționat sau deconspirat, iar rezultatele Comisiei pentru investigarea crimelor comunismului au fost ținute departe de public. În același timp, „agenții secreți” ai României au fost desemnați studenții care-și făceau studiile în România și unio-niștii, împotriva cărora fusesse lansate periodic campanii de defăimare fără ca aceste acțiuni să aibă o finalitate clară.

„Războiul istoricilor” pentru denumirea dar și conținutul unui curs de istorie adecvat esenței Republicii Moldova, reprezintă eforturile eșuate de a imprima Statului Moldovenesc o identitate clară și consolidată. Istoricii, numiți de adversari „unioniști”, au elaborat manuale de Istorie a Românilor iar „moldoveniștii” au insistat asupra introducerii în coală a cursului de „Istorie Integrată”. Faptul că în august 2011, Ministerul Educației a pus în discuție introducerea unui curs nou de istorie – „Istoria” – care ar necesita manuale noi, demonstrează că nici una din părți nu a raportat o victorie în această chestiune, astfel încît scrierea epopeii poporului moldovenesc reprezintă o sarcină de viitor.

Guvernarea Alianței pentru Integrare Europeană a marcat foarte clar limitele și eșecurile politicii istorice promovate la Chișinău. Principalele insuccese au vizat soarta decretului lui Ghimpu privind declararea zilei de 28 iunie drept zi de ocupație sovietică, refuzul Parlamentului de a lua în dezbatere rezultatele Comisiei pentru Studierea Crimelor Comunismului, ostilitatea manifestată față de instalarea în centrul capitalei a Monumentului Victimelor Regimului Comunist dar și, în sens opus, renunțarea la cursul de „Istorie a Românilor”. În acest context, putem spune că politica istorică n-a putut fi promovată la rang de politică de stat așa cum s-a întîmplat acest lucru în Polonia și, cu intermitențe, în Ucraina. Doar perioada 2001-2009 poate fi considerată cu anumite rezerve drept o etapă în care România a fost privită oficial drept agresor indiscutabil. Cu toate acestea, politica comuniștilor în raport cu factorul românesc a fost destul de prudentă și flexibilă.

Motivul principal pentru care Moldova n-a putut promova cu consecvență o politică istorică în raport cu statele percepute drept „opresoare”, poate fi explicat prin relativul echilibru existent între cele două coduri istorice imaginate. Rusia și România nu pot fi împinse ireversibil în categoria „statelor ticăloase” pentru simplul motiv că aceste coduri sînt simetrice.

Cei care văd Rusia drept călău al Moldovei, apreciază pozitiv rolul României în constituirea statalității și admite posibilitatea unei uniri. În mod opus, cei care sînt oripilați de faptele „regimului burghezo-moșieresc român” din 1918-1940 sînt în același timp tentați să dea aprecieri pozitive perioadei sovietice și Rusiei. Astfel, ambele tabere se blochează reciproc.

Consecințele blocajului istoric pentru politica externă oficială a Republicii Moldova

Imposibilitatea afirmării unei politici istorice coerente a determinat stilul diplomației oficiale a Republicii Moldova, stil care caracterizează în mod deosebit și perioada guvernării AIE. Acest stil se remarcă printr-o politică a „tăcerii”, prin care ambii „poli ai răului” sînt tratați cu o prudență dublă pentru a nu trezi suspiciuni că la mijloc ar fi considerente de ordin istoric. Spre deosebire de Ucraina și Polonia, Chișinăul oficial a refuzat să înainteze sau să susțină pretenții de ordin istoric, încercînd să convertească toate problemele bilaterale existente într-o dimensiune pragmatică și economică. În cazul Rusiei, sînt acuzate doar acțiunile nelegitime ale Moscovei în raport cu Transnistria, accentul fiind pus pe dreptul internațional și pe principiul inviolabilității suveranității statului. Este interesant faptul că chiar și în cazul incidentului de la Ambasada Rusiei din 10 iunie 2011, în care Vladimir Iastrebec a fost prezentat de către Ambasadorul Rusiei drept Ministru de Externe al Transnistriei, Ministerul s-a abținut să trimită o notă de protest, în ciuda promisiunilor făcute, limitîndu-se doar cu un interviu făcut în exclusivitate pentru un post de televiziune. În cazul României, diplomația actuală s-a mulțumit să revină la punctul zero al relațiilor diplomatice. Ameliorarea relațiilor dintre Moldova și România s-a datorat, în special, derivei semnalate anterior. După o perioadă de reviriment politic în care ambele părți au semnat cîteva documente oficiale, atestăm instaurarea unui status-quo învăluit în tăcere, părțile nemaifiind în stare să evolueze pe relația bilaterală. Planul de Acțiuni bilateral așa și n-a mai fost semnat ceea ce pune în discuție problema ajutorului financiar al României. În același timp, parlamentele întîrzie să ratifice tratatul cu privire la regimul de frontieră. Astfel, blestemul „agresorului” continuă să împiedice edificarea unor relații de durată, diplomația moldovenească mulțumindu-se doar cu menținerea unei stări de lucruri reciproc acceptabile.

Această publicație a fost elaborată de IDIS „Viitorul” cu sprijinul financiar al Fundației Soros – Moldova și al the National Endowment for Democracy. Opiniile exprimate în această publicație reflectă poziția autorilor/autorului și nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al instituțiilor finanțatoare.